Turinys

Pratarmė 11

Prologas 14

PIRMOJI DALIS.
KGB ŽMOGUS

1 skyrius. Stalino skambutis 18

2 skyrius. Pagrindinis žudikas 24

3 skyrius. Slaptasis agentas 30

4 skyrius. Parašiutininkas 37

5 skyrius. Miuncheno gatvės 44

6 skyrius. Stebuklingas ginklas 52

7 skyrius. Linkėjimai iš Maskvos 57

ANTROJI DALIS.
TOBULAS NUŽUDYMAS

8 skyrius. Raudonoji aikštė 66

9 skyrius. Ponas Popelis 71

10 skyrius. Mirė vežamas į ligoninę 75

11 skyrius. Laidotuvės 83

12 skyrius. CŽA telegrama 88

13 skyrius. „Pakilimas“ 94

14 skyrius. Pagrindinė įtariamoji 100

15 skyrius. Veiksmingos priemonės 106

TREČIOJI DALIS.
MASKVOS VAKARAI

16 skyrius. Didžiosios viltys 114
17 skyrius. Žmogus viršūnėje 118
18 skyrius. Asmeninis reikalas 123
19 skyrius. Apdovanojimas 129
20 skyrius. Pasiūlymas 134
21 skyrius. Pažintis su nuotaka 140
22 skyrius. Šnipinėjimo ménuo 145
23 skyrius. Vaikščiojimas ratais 150

KETVIRTOJI DALIS.
PABĖGIMAS IŠ ROJAUS

24 skyrius. Maskvos blakės 158
25 skyrius. Šeima 163
26 skyrius. Pasikeitę planai 168
27 skyrius. Naujieji metai 172
28 skyrius. Vėl į mokslus 177
29 skyrius. Skambutis 181
30 skyrius. Berlynas 186
31 skyrius. Iki pat spygliuotos vielos 190

PENKTOJI DALIS.
VIEŠUMO BOMBA

32 skyrius. Smūgio banga 198
33 skyrius. Persimetėlis 203
34 skyrius. Tyrimas 207
35 skyrius. Spaudos konferencija 212
36 skyrius. Didžioji politika 217
37 skyrius. Kongreso narys 222

ŠEŠTOJI DALIS.
TEISMAS

38 skyrius. Karlsrūhė 228
39 skyrius. Lojalumas ir išdavystė 233
40 skyrius. Pirmasis nužudymas 240
41 skyrius. Ypatinga diena 245
42 skyrius. Abejonė 250
43 skyrius. Kaltinimas 257
44 skyrius. Velnio advokatai 262
45 skyrius. Nuosprendis 268

SEPTINTOJI DALIS.
IŠKELIAVUSIEJI

46 skyrius. Neatsakytas laiškas 276
47 skyrius. Svečias iš Vašingtono 280
48 skyrius. Judex 284
49 skyrius. Dingęs 288
50 skyrius. Kremliaus šmėkla 291
51 skyrius. Bėglys 295
52 skyrius. Grįžimas namo 301

Epilogas: atgaivintas šaltasis karas 307
Padėkos 314
Išnašos 318
Rodyklė 344
Apie autorių 355

8 skyrius

Raudonoji aikštė

Bogdanui Stašinskiui sekėsi. 1959 metų balandį Sergejus Damonas pranešė, kad jis kviečiamas į Maskvą, tikriausiai susitikti su pačiu KGB šefu. Stašinskis nesuprato, už ką jam tokia garbė, vis dėlto kiek vėliau tą patį mėnesį, gavęs bilietą ir kelionės dokumentus, traukiniu išvyko į Maskvą.

Čia jį pasitiko KGB žmogus, davė sovietinės valiutos ir užregistravo „Ukrainos“ viešbutyje – viename iš „septynių seserų“, kitaip – septynių Maskvos daugiaaukščių, užsakytų paties Stalino. Tuo metu viešbutis „Ukraina“ (dabar tai Maskvos viešbutis „Radisson Royal“) buvo visiškai naujas pastatas. 1953-iaisiais, diktatoriaus mirties metais, pradėti šios viešbučio statybos darbai baigti tik po ketverių metų. Maždaug tuo pat metu Chruščiovas, ilgai buvęs Stalino vietininku Ukrainos Sovietų Socialistinėje Respublikoje, galutinai įsitvirtino valdžioje. 1957 metų gegužę atvėręs duris pirmiesiems svečiams, viešbutis sovietų žiniasklaidos buvo paskelbtas didžiausiu Europoje. Šiaip ar taip, jis tikrai buvo aukščiausias, atstumas nuo pamatų iki bokšto smailės viršaus siekė 200 metrų. Jo fasadą puošė sovietinės galios simboliai: žvaigždės, pjautuvai ir kūjai. Viešbutis pastatytas naujo, prabangaus (pagal sovietų standartus) Kutuzovo prospekto pradžioje. Šioje gatvėje buvo įsikūrę garsiausi ir įtakingiausi sovietų sostinės piliečiai.[1]

Stašinskio atvykimo dieną jo viešbučio numeryje pasirodė KGB pareigūnas su vyriškiu, kuris prisistatė tik vardu ir tėvavardžiu – Georgijus Avksentjevičius. Stašinskis taip niekada ir nesužinojo jo pavardės, tikslaus rango ir KGB užimamų pareigų. „KGB taiko tokią praktiką, – vėliau prisiminė jis, – kad, kalbėdamas su kuriuo nors kolega, niekada tiksliai nežinai, kokios jo pareigos.“ Ar jis tikrai vadovavo saugumo tarnybai? Į šį klausimą taip ir liko neatsakyta. Vis dėlto kiek vėliau Stašinskis

prisiminė, jog Damonas kviesdamas sakė, kad su juo nori pasikalbėti „pats KGB galva“. Šiaip ar taip, tas žmogus Stašinskiui paliko itin stiprų įspūdį. Jis pasirodė jam maždaug keturiasdešimt penkerių metų amžiaus ir gerokai skyrėsi nuo visų kitų iki tol Stašinskio sutiktų KGB pareigūnų. „Man jis atrodė lyg koks aristokratas; buvo toks ramus ir prisėdęs greta dėstė mintis tokiu tvirtu tonu, kad jam prieštarauti būtų tiesiog neįsivaizduojama. Nuo jo sklido toks pasitikėjimas savimi, <...> iš karto galėjai pasakyti, kad jis įpratęs įsakinėti; kad užima vieną aukščiausių postų KGB struktūroje.“[2]

Kaip dabar galima sužinoti iš išslaptintų KGB pareigūnų biografijų, Georgijaus Avksentjevičiaus pavardė buvo Iščenka. Tuo metu, kai susitiko Stašinskį, pulkininkui Iščenkai buvo be kelių mėnesių penkiasdešimt, bet tamsūs, į viršų šukuojami plaukai jį veikiausiai jaunino. Iš tikro jis neturėjo nė lašelio aristokratų kraujo. Iščenka gimė 1910 metais nekvalifikuoto žemės ūkio darbininko šeimoje Krymskajos kaime, Rusijos imperijos Kubanės apskrityje. Nors turėjo ukrainietišką pavardę, primygtinai teigė esąs rusas – galbūt dėl XX a. 4-ojo dešimtmečio pradžioje SSRS drastiškai pasikeitusios tautiškumo politikos – tada, iš karto po 1932–1933 metų Didžiojo Ukrainos bado, Stalinas įsakė Kubanėje uždrausti visus ukrainietiškus leidinius ir švietimo įstaigas ir visi ukrainiečiai šiame regione buvo įregistruoti kaip rusai. Iščenka pradėjo karjerą partijoje ir po Stalino „Didžiojo valymo“ 1937 metais perėjo dirbti į saugumo tarnybą. Paskutiniais Stalino valdymo metais Kubanės apskrityje jis vadovavo NKVD. Diktatoriui mirus, buvo išsiųstas į Vengriją, kur taip pat vadovavo NKVD operacijoms; vėliau koordinavo bendradarbiavimą su Vengrijos saugumo tarnybomis. Jis aktyviai dalyvavo 1956 metų rudenį slopinant Vengrijos revoliuciją. Tada Iščenka artimai bendradarbiavo su KGB vadovu generolu Ivanu Serovu, kuris taip pat buvo atvykęs į Budapeštą.[3]

Sėdėdamas prie stalo Stašinskio viešbučio kambaryje, pulkininkas Iščenka jo klausinėjo apie paskutinę užduotį – sėkmingą didžiausios ir, sovietų manymu, pavojingiausios ukrainiečių emigrantų organizacijos Vakaruose vado Stepano Banderos susekimo operaciją. Stašinskis jam papasakojo viską, ką žinojo apie Banderą.

1958 metų pavasarį Sergejaus Damono nurodymu Stašinskis turėjo nuvykti į vieną Vakarų Berlyno knygyną ir paieškoti žmogaus pavarde Popelis parašytų leidinių. Tada Stašinskis šią pavardę išgirdo pirmą

kartą. Tiesą sakant, ji galėjo būti užrašyta tik ant vienos 1943 metais Lvove išleistos knygos viršelio. Tai „Šachmatininko pradžiamokslis“, ją parašė Stepanas Popelis, ukrainiečių šachmatininkas. Po karo Popelis ne kartą iškovojo pergalę Paryžiaus čempionate, o XX a. 6-ajame dešimtmetyje persikėlęs į Jungtines Valstijas, trejus metus iš eilės laimėjo Mičigano valstijos turnyrą. Nenuostabu, kad Vakarų Berlyno knygyne, kuriame Stašinskis apsilankė 1958 metų vasarą, nebuvo šios Popelio ukrainietiškai parašytos ir prieš penkiolika metų išleistos knygos. Stašinskis kuratoriui pranešė, kad jokių šio autoriaus knygų nerado, ir Damonas daugiau nieko apie tai neklausinėjo.[4]

Vis dėlto Popelio pavardę Stašinskis netrukus išgirdo dar kartą. 1958 metų gegužę ukrainiečių išeiviai Europoje minėjo Ukrainos nacionalistų organizacijos įkūrėjo pulkininko Jevheno Konovaleco dvidešimtąsias mirties metines. Stalinui įsakius, jį nužudė Pavelas Sudoplatovas. KGB pareigūnai nusprendė, kad atėjo laikas prisidengiant šiuo minėjimu pradėti planuoti ir Konovaleco įpėdinio nužudymą. Minėjimo ceremonija įvyko 1958 metų gegužės 25 dieną Roterdamo Krosveiko kapinėse, kur palaidotas Konovalecas. Į ją suvažiavo ukrainiečių nacionalistų vadovai iš viso pasaulio. Atvyko ir dviejų tarpusavyje besivaržančių OUN grupuočių vadai Stepanas Bandera ir Andrijus Melnykas. Damonas pageidavo, kad į ceremoniją vyktų ir jo agentas, pats pamatytų ir atpažintų vyrą, kurį vėliau jam bus įsakyta nužudyti. Bet kol kas Damonas, žinoma, tikrųjų motyvų Stašinskiui neatskleidė. Tik nurodė dalyvaujant ceremonijoje turėti fotoaparatą ir padaryti keletą nacionalistų vadovų nuotraukų. Tad Stašinskis netrukus išvyko į Roterdamą.[5]

Nors saugota budriai, Stašinskiui pavyko ne tik patekti į kapines, bet ir nufotografuoti šiame minėjime dalyvaujančius asmenis. Jis prasibrovė gana arti Konovaleco kapo, iš kur gerai matė panegirikas sakančius žmones. Vienas iš kalbėjusiųjų, kurio jis anksčiau nebuvo sutikęs, sulaukė daugiau dėmesio negu kiti. Jo pasakyta kalba buvo ilgiausia. Kalbėdamas jis gailėjosi nužudytojo ir iškoneveikė Konovaleco žudikus. „Šiandien, kaip ir anksčiau, galime pasakyti, kad Dievo, Ukrainos ir visos laisvę mylinčios žmonijos priešui nepavyko sunaikinti OUN ir Ukrainos išsivadavimo judėjimo, nors jis ir nužudė įkūrėją ir vadą, – pareiškė kalbėtojas. – Mes suprantame, kokia didelė ir neatitaisoma ši netektis, net ir po dvidešimties metų ji vis dar slegia mus.“[6]

Stašinskis nežinojo, kas tas kalbėtojas, tik atkreipė dėmesį į jo automobilį – tamsiai mėlyną „Opel Kapitan“. Grįžusiam iš Roterdamo Stašinskiui Damonas parodė laikraštį, kuriame buvo išspausdinti minėjime pasakytų kalbų tekstai. Ilgiausias iš jų buvo Stepano Banderos. Tik tada Stašinskis suprato, kas šis žmogus ir kam priklausė automobilis „Opel Kapitan“.

Damoną domino ne tik Stašinskio fotografijos ir Roterdame matyti žmonės, jis klausinėjo ir apie kapines, ypač teritoriją aplink Konovaleco kapą. Paklausė, ar ten būtų galima ką nors paslėpti. Iš pradžių Stašinskis atsakė teigiamai. Bet supratęs, kad Damonas turi omenyje bombą, šį kartą paslėptą ne saldainių dėžutėje, o Konovaleco kape, nuomonę pakeitė ir patikslino, kad padaryti ką nors panašaus būtų sunku. Jis taip pat pastebėjo, kad kapinėse yra itin ankšta, tad sprogus bombai nukentėtų ne tik nacionalistų vadai, bet ir niekuo dėti moterys ir vaikai. Tąsyk Damonas daugiau apie tai nebekalbėjo, bet, akivaizdu, jau tada galvojo apie Banderos nužudymą.[7]

1959 metų sausio pradžioje jis skyrė Stašinskiui naują užduotį: nuvykti į Miuncheną ir išsiaiškinti, kur gyvena Bandera. Damonas pasakė, kad Bandera, tikėtina, ten gyvena Stefano Popelio pavarde. Gali būti, kad jo gyvenamosios vietos adresas nepasikeitęs ir yra tas pats, koks įrašytas KGB byloje, bet šią informaciją reikia patvirtinti arba atnaujinti. Stašinskis išskrido į Miuncheną – šį kartą su Vakarų Vokietijos piliečio Hanso Joachimo Budeito dokumentais. Netrukus Stašinskis įsitikino, kad Roterdame matytas žmogus negyvena adresu, kurį jam nurodė Karlshorste. Kur yra nauja Banderos gyvenamoji vieta, jis galėjo tik spėlioti.

Užduotis įvykdyta. Stašinskis galėjo grįžti į Berlyną ir pateikti raportą su surinkta informacija. Paskutinę akimirką jam dingtelėjo patikrinti Miuncheno telefonų knygą. Paaiškėjo, kad Stefanas Popelis joje įrašytas, taip pat jo telefono numeris ir namų adresas –Kreitmairo gatvė 7. Ar tai tas pats ponas Popelis, kurio ieško KGB? Kitą rytą Stašinskis nuvyko į Kreitmairo gatvę. Arkinėje įvažoje į septintuoju numeriu pažymėto namo kiemą pamatė jau pažįstamą „Opel Kapitan“, o prie jo ir žmogų, sakiusį kalbą Konovaleco minėjime Roterdame. Stefano Popelio pavardė buvo įrašyta ir prie įėjimo kabančiame namo gyventojų sąraše. Kiek vėliau tądien Stašinskis pastebėjo tą patį opelį, stovintį prie vietos ukrainiečių organizacijų būstinės Cepelino gatvėje. Neliko jokių abejonių, kad Stefanas Popelis iš Kreitmairo gatvės septintojo namo yra ne kas kitas, o Stepanas

Bandera. Stašinskis buvo puikus agentas. Ne veltui paliko partizanų slėptuves Vakarų Ukrainoje ir nukeliavo ilgą kelią iki trokštamo paskyrimo į Berlyną. Damonas, išgirdęs Stašinskio raportą, negalėjo patikėti savo ausimis. „Mums pagaliau pavyko susekti Banderos pėdsakus!“ – neslėpdamas džiaugsmo pasakė jis.

Atidžiai išklausęs Stašinskį, kaip šiam Miunchene pavyko susekti Banderą, pulkininkas Iščenka pasakė, kad priimtas sprendimas likviduoti šį taikinį tuo pačiu ginklu, kaip ir Rebetą. Sunerimęs Stašinskis išsakė savo nuogąstavimus: kitaip negu Rebetas, Bandera ginkluotas, jį nuolat saugo asmens sargybinis. KGB pulkininkas nuramino žudiką, pasakęs, kad šį kartą jis gaus kiek patobulintą ginklą – su dviem vamzdžiais. Tad prireikus galės nužudyti ir sargybinį. „Jis visai nekreipė dėmesio į mano prieštaravimus, – vėliau prisiminė Stašinskis. – Pasakė, kad turėsiu tai įvykdyti, kad būtent tai ir yra mano darbas ir man tikrai pavyks.“ Jie atidarė sovietinio šampano butelį ir išgėrė linkėdami sėkmingos misijos. „Prisiminiau vieną seniai matytą rusų filmą, – sakė vėliau Stašinskis. – Jame buvo pasakojama apie garsaus šnipo „žygdarbį“ ir karininkas, pasiuntęs jį vykdyti misijos priešo užnugaryje, išlydėjo jį su šampanu.“[8]

Pulkininkas Iščenka pasakė Stašinskiui, kad jam, puikiai pažįstančiam Vakarų Europą, būtų gėda nesusipažinti su Maskva. Jis pakvietė apžiūrėti sovietų sostinę. KGB buvo įprasta savo agentams ir žudikams, prieš išsiunčiant juos į užsienį, aprodyti „šventąsias“ Sovietų Sąjungos vietas. Raudonoji aikštė ir Lenino mauzoliejus, savaime suprantama, buvo labiausiai garbinami. Tąsyk Iščenka net parūpino Stašinskiui specialų leidimą stovėti Raudonosios aikštės centrinėje tribūnoje per Gegužės pirmosios karinį paradą ir demonstraciją. Paradų Stašinskis buvo matęs ir anksčiau Lvove bei Kijeve, bet jie tikrai neprilygo šiam didingam reginiui. Jam ypač didelį įspūdį padarė naujausia karinė technika, važiavusi parade. Stebėdamas šį sovietų galios demonstravimą, jis turbūt žvelgė ir į kitapus aikštės tribūnoje stovintį Nikitą Chruščiovą – žmogų, kuris niekaip negalėjo pamiršti Banderos. Štai kaip likimas ir aplinkybės suvedė juos, siekiančius vieno tikslo – nužudyti Banderą.[9]

9 skyrius

Ponas Popelis

Prieš išvykdamas iš Maskvos, Stašinskis gavo naują, patobulintą purškiamąjį pistoletą. Šis buvo dvivamzdis, kad pakartotinai neužtaisius būtų galima šauti į du taikinius: šiuo atveju – į Banderą ir jo asmens sargybinį. Aristokratiškų manierų pulkininkas Iščenka įsakė Stašinskiui vykti į Rytų Berlyną ir laukti tolesnių nurodymų. Stašinskis parvyko į savo butą Rytų Berlyno Marianos gatvėje ir ėmė be perstojo gerti. Nurodymai atėjo 1959 metų antrąją gegužės savaitę: Maskva troško Banderos mirties, ir kuo greičiau. Sergejus Damonas perdavė Stašinskiui dokumentus, naują ginklą, priešnuodžio tabletes ir ampules. Davė ir ryšulį raktų pastato, kuriame buvo Banderos butas, lauko durims atrakinti. Dar Maskvoje Stašinskiui pasakė, kad koridorius – ideali vieta nužudyti. Vis dėlto palankiai susiklosčius aplinkybėms jis galėjo tai padaryti ir kieme. Jam buvo leista tai nuspręsti pačiam.

Atvykęs į Miuncheną, Stašinskis keletą dienų laikėsi anksčiau susikurtos rutinos. Kiekvieną rytą vaikštinėdavo aplink namą, kuriame gyveno Bandera, o apie vienuoliktą valandą vykdavo į Cepelino gatvę, kur buvo Banderos darbovietė. Jis ne kartą matė Banderą, dažniausiai lydimą asmens sargybinio. Vieną popietę jis pastebėjo Banderą grįžtantį namo vieną. Automobiliu „Opel Kapitan“ Bandera privažiavo prie pat pastato Kreitmairo gatvėje. Tada automobilis pro arkinę įvažą įsuko į kiemą, kur buvo garažai. Stašinskis iš kišenės išsitraukė ginklą ir pasiruošė vykdyti užduotį, bet paskutinę akimirką apsigalvojo. O kad nebereikėtų vėl grįžti prie to paties, iššovė ampulę į žemę, tada išmetė pistoletą nuo tilto į tą patį upelį Hofgartene, kaip ir ginklą, kuriuo prieš pusantrų metų nužudė Levą Rebetą.

Tikriausiai Stašinskis, taip atsisakęs vykdyti įsakymą nužudyti Banderą, pasijuto geriau. Tačiau turėjo smarkiai dėl to nerimauti – juk grįžęs į Karlshorstą turės paaiškinti Sergejui Damonui, kodėl nesugebėjo įvykdyti užduoties. Jis žinojo, kad veikiausiai visą laiką buvo sekamas dar vieno KGB agento, kuris matė jį išmetant pistoletą į vandenį. Vis dėlto Stašinskis buvo įsitikinęs, kad seklys niekaip negalėjo pamatyti, kas iš tiesų įvyko Banderos namo kieme. Taigi Stašinskis nusprendė pasakyti Damonui, kad kieme, prie Banderos garažo, pastebėjo pašalinį asmenį, todėl operaciją teko nutraukti. Taip užbėgdamas už akių galimiems įtarimams ir parodydamas, kad tikrai labai stengėsi patekti į pastatą, kur KGB pirmiausia ir siūlė nužudyti Banderą, jis ketino pasakyti, kad rakinant laukujes duris nulūžo keli raktai. Tada pabandė savo raktu, bet ir šį sulaužė. Sulūžusius raktus Stašinskis ketino pateikti Damonui kaip įrodymą, jog tikrai padarė viską, kad įvykdytų šią užduotį.

Išgirdęs šias naujienas, Sergejus Damonas nebuvo patenkintas, bet nieko negalėjo padaryti. Rugpjūčio mėnesį Stašinskis išvyko į Sovietų Sąjungą trumpų atostogų. Tik jam grįžus į Berlyną Damonas pranešė, kad Maskva įsakė pabandyti dar kartą. Tad spalio 14 dieną Stašinskis išskrido į Miuncheną, kartu vežėsi užtaisytą pistoletą, priešnuodžio tablečių ir naują komplektą raktų nuo pastato, kuriame gyveno Bandera. Miunchene jis planavo praleisti maždaug septynias ar dešimt dienų – tai buvo standartinis terminas. Po dešimties dienų KGB įsakymu jis turėjo grįžti, nesvarbu, įvykdys įsakymą ar ne.

Spalio 15-oji buvo pirmoji Stašinskio „darbo diena“ Miunchene, todėl jis nesitikėjo per ją nuveikti ką nors ypatinga, ketino tik pradėti įprastus stebėjimus. Vis dėlto ryte išgėrė priešnuodžio tabletę, o į vidinę švarko kišenę įsidėjo į laikraštį suvyniotą purškiamąjį pistoletą. Buvo per vėlu tikėtis, kad Banderą dar aptiks namie, todėl iš karto nuvyko į Cepelino gatvę, kur buvo įsikūrę ukrainiečių nacionalistų biurai. Jis pasiruošė stebėti ant Liudviko tilto, prie Vokiečių muziejaus ir tramvajaus stotelės. Kaip tik čia muziejaus lankytojai ar tramvajaus keleiviai galėjo pastebėti be tikslo vaikštinėjantį jauną, apie trisdešimties metų vyrą, retsykiais vogčiomis vis žvilgčiojantį į Cepelino gatvės pusę. O Stašinskis pirmiausia pamatė Banderos automobilį, stovintį greta 67-ojo namo. Vėliau, maždaug vidudienį, pamatė, kaip išėję iš pastato vyras ir moteris sėda į tą automobilį ir nuvažiuoja.

Regis, Stašinskio darbas tądien baigėsi. Bandera buvo ne vienas, moters draugijoje, tad tinkamos progos šauti į jį veikiausiai nepasitaikys. Vis dėlto Stašinskis nusprendė tramvajumi nuvykti iki Banderos namų, galbūt vien tam, kad jeigu buvo sekamas, įrodytų savo sekliams, jog daro viską, ką gali, vykdydamas šią užduotį. Kai atvyko prie Banderos namo, nebuvo matyti nei jo paties, nei automobilio. Stašinskis nusprendė kiek palūkėti, kad nesukeltų jį stebintiems sekliams įtarimų, jog nepakankamai stengėsi. Jis suplanavo, kad palauks iki pirmos valandos popiet, o tada pasitrauks. Bet kaip tik bežiūrėdamas į laikrodį ir tikrindamas, ar dar neatėjo toji išganinga valanda, jis netikėtai pastebėjo jo link atvažiuojantį automobilį. Tai buvo Banderos „Opel Kapitan“, ir jis važiavo vienas. Moters, kurią Stašinskis nuo Liudviko tilto matė su Bandera, šį kartą nebuvo.

Automobiliui įsukus į arkinę įvažą, Stašinskis tučtuojau leidosi ta pačia kryptimi. „Opel Kapitan“ pamatė stovintį priešais praviras garažo duris, o vairuotoją – iš bagažinės kraunantį daiktus. Naujaisiais Karlshorste pagamintais raktais Stašinskis atrakino laukujes duris. Taip pateko į pastato koridorių, kaip tik ten, kur jo šefai ir planavo žmogžudystę. Viskas klostėsi palankiai, kol netikėtai keliais aukštais aukščiau išgirdo moters balsą. Stašinskis pasuko prie lifto ir luktelėjo, kol moteris praėjo pro šalį ir išėjo laukan. Tada grįžo į ankstesnę vietą, už pirmojo laiptų posūkio, kur joks įėjęs žmogus negalėtų jo matyti. Taigi, Stašinskis vėl kontroliavo padėtį. Išgirdo, kaip kažkas rakina lauko duris. Suprato, kad tai Bandera. Stašinskis ėmė leistis laiptais, dešinėje rankoje laikydamas į laikraštį suvyniotą pistoletą. Kaip ir į Rebetą, jis šaus į Banderą, šiam einant pro šalį. Vis dėlto pirminio plano teko atsisakyti, nes Bandera nešėsi krepšį su daržovėmis, o laisva ranka bandė atrakinti duris – raktas užstrigo spynoje. Dešinėje rankoje laikydamas krepšį, Bandera mėgino pastumti duris koja, o raktą ištraukti kairiąja ranka. Nepavyko. Stašinskis pasilenkė neva norėdamas užsirišti batraištį, nors iš tiesų tuo metu laukė, kol Bandera ištrauks raktą.

Stašinskiui šmėkštelėjo, kad galbūt netinkamas metas įgyvendinti planą. Vis dėlto pamėgino. Paklausęs Banderos, kas nutiko spynai, ir sulaukęs atsakymo, kad viskas gerai, jis kilstelėjo vis dar į laikraštį suvyniotą ginklą ir, taikydamasis Banderai į veidą, iššovė. Vėliau jis prisipažino, kad labai nervinosi ir iššovė ne vieną, o abi ampules. Pasigirdo pokštelėjimas.

Stašinskis greitai išėjo, uždarė duris ir, pasukęs kairėn, nužingsniavo Liejyklos gatve. Tada patraukė į miesto centrą, išvyniojo laikraštį, paslėpė apie dvidešimties centimetrų ilgio cilindrą kišenėje, galiausiai išsitraukė ir pauostė nosinę, ja kone liesdamas burną ir veidą. Po dviejų valandų greituoju traukiniu jau vyko į Frankfurtą.[1]

Nors Stašinskis norėjo kuo greičiau pasprukti iš Vakarų Vokietijos, kai atvyko į Frankfurtą, paskutinis lėktuvas į Vakarų Berlyną tą dieną jau buvo išskridęs. Jis užsisakė bilietą kitos dienos skrydžiui ir apsistojo artimiausiame „Vysbadeno“ viešbutyje, 53 kambaryje. Šis viešbutis stovi ir šiandien; kaip skelbia reklama, nuo miesto centro iki jo – tik dešimt minučių kelio, nuo oro uosto – penkiolika. Kitą dieną Stašinskis, žinoma, nuvyko į pastarąjį. Atvykęs pastebėjo laikraščių kioskuose parduodamus laikraščius, kurie rašė apie netikėtą Stepano Banderos, kurį kaimynai pažinojo kaip Stefaną Popelį, mirtį. Taip Stašinskis pirmą kartą sužinojo, kad taikinys iš tiesų mirė. Parskridęs į Berlyną, paskambino Sergejui Damonui. KGB kuruojantis agentas jau žinojo, kaip baigėsi operacija, ir sveikino Stašinskį puikiai atlikus užduotį. Jie susitiko „Varšuvos“ kavinėje rytinėje miesto dalyje ir Stašinskis papasakojo Damonui smulkmenas. Ir šį kartą jis pateikė du raportus – pirmajame nurodė vietas, kuriose lankėsi, ir kiek laiko ten praleido, o antrajame, kaip ir nužudęs Rebetą, pranešė apie „pažįstamam“ perduotus linkėjimus. Jis raportavo, kad linkėjimai perduoti sėkmingai.[2]

10 skyrius

Mirė vežamas į ligoninę

Kreitmairo gatvės septintojo namo bute, trečiame aukšte, Jaroslava Bandera, kurią kaimynai pažinojo kaip ponią Popel, įprastu metu laukė vyro grįžtant pietų. Išgirdusi kieme jo automobilio garsą ir iš balkono pažvelgusi žemyn, pamatė „Opel Kapitan“, stovintį priešais garažą, ir nuėjo atrakinti buto durtų. Ponia Bandera, keturiasdešimt dvejų metų namų šeimininkė ir trijų vaikų motina, stengėsi susiimti, kad vyrui įžengus pro duris vėl negrįžtų prie itin nemalonaus barnio, įvykusio šį rytą. Sutuoktiniai ginčijosi dėl moters.

Ji daugybę metų įtarė, kad vyras jai neištikimas ir kiekviena pasitaikiusia proga stengėsi tai išsiaiškinti. Pasak Banderos sargybinių, lyg apsėstoji ji dažnai skambindavo jam į darbą, tikrindavo, ar jau išvyko namo. Ji atleido visas tarnaites, padėjusias tvarkytis namuose, nes manė, kad vyras stengiasi jas suvilioti. Galiausiai visai uždraudė namuose lankytis moterims, nes vyras galėjo pasisiūlyti parvežti jas namo, o tada kelioms valandoms dingti. Vis dėlto daugeliui ponios Banderos pažįstamų atrodė, kad ji labai myli vyrą, nors santuokoje ir jaučiasi tokia nelaiminga.

Darbo dienomis Stepanas Bandera vengdavo ilgiau likti namie. Į darbą jis atvykdavo anksčiau už kitus, o išvykdavo paskutinis, dažnai net apie dešimtą valandą vakaro. Moterys, ypač jaunesnės, iš tiesų buvo jo silpnybė. Draugai ir kolegos žinojo, kad kelerius metus jis susitikinėjo su daugiau nei dešimčia metų jaunesne moterimi ir santykių nenutraukė net šiai ištekėjus. Šį kartą ponia Bandera įtarė, kad jis nori suvilioti jauną tarnaitę. Slaugytojos profesiją turinti mergina prižiūrėjo tris Weinerių šeimos, gyvenusios to paties namo pirmajame aukšte, vaikus. Banderos pažįstamiems taip pat atrodė, jog jis įsimylėjęs – pasinaudodavo

kiekviena proga, kad susitiktų šią merginą, kartais lūkuriuodavo jos prie namo, kartais – prie buto, kuriame ji dirbo, tikėdamasis pamatyti ją ateinančią arba išeinančią. Ponia Bandera labai dėl to piktinosi ir, pamačiusi merginą, varstydavo ją piktais žvilgsniais. Negana to, reikalaudavo vyro pasiaiškinti. Kaip tik dėl šios merginos jie ginčijosi ir tą lemtingą rytą. Susikrimtęs Stepanas Bandera išvažiavo į darbą anksčiau negu paprastai. Paskutiniai žodžiai, kuriuos išgirdo iš žmonos, buvo: „Na, palauk, grįši pietauti, tada dar pasikalbėsime...“

Taigi, ponia Bandera kantriai laukė, kol vyras užlips laiptais iki jų buto, ir ketino užbaigti šį barnį. Atidariusi buto duris išgirdo siaubingą klyksmą apačioje ir pirmojo aukšto kaimynę ponią Chayą Gamsę šaukiant: „Viešpatie!“ Chaya ir jos vyras Melachas, išlikę gyvi nacių koncentracijos stovykloje, buvo prastos sveikatos. Iš pradžių ponia Bandera pamanė, kad kas nors atsitiko vienam iš sutuoktinių. Pamačiusi poną Gamsę, lipantį laiptais į viršų, paklausė, ar jam reikia telefono, bet jis paragino ją greičiau leistis žemyn – ten, pirmojo aukšto aikštelėje, guli jos vyras. Ponia Bandera čiupo buto raktus ir nubėgo į apačią. Ten pamatė savo vyrą, sukniubusį tarp lifto ir Weinerių buto durų. Jam iš burnos, nosies ir ausų tekėjo kraujas, bet buvo dar gyvas, mirksėjo. Iš jo gerklės sklido kimus garsas.

Prie jo klūpojo Weinerių vaikų auklė Magdalena Winklmann, su kuria, kaip poniai Banderai atrodė, jos vyras buvo užmezgęs slaptą romaną, ir jam nuo veido mėgino nuvalyti kraują. Atrodo, jis stipriai suspaudęs laikė jos ranką. Aplink buvo susirinkę daugiau žmonių, įskaitant sutuoktinius Gamses, kurie gyveno priešais Weinerius. Gamsės kaip tik ruošėsi valgyti pietus, kai ant laiptų staiga išgirdo sunkius žingsnius, o tada kažką panašaus į riksmą. Pirmiausia pasižiūrėti, kas atsitiko, išėjo ponia Gamsė. Ji pamatė ant grindų gulintį Stefaną Popelį. Kartu su Magdalena, netrukus išėjusia iš Weinerių buto, jos paguldė Banderą ant šono, kad šis nepaspringtų iš burnos plūstančiu krauju. To ponia Gamsė buvo išmokusi koncentracijos stovykloje.

Ponia Bandera suriko. Ji suklupo ant grindų, rankomis suėmė vyro galvą, glostė ir ukrainietiškai jo klausinėjo: „Stepanai, kas atsitiko? Stepanai, sakyk, kas atsitiko?!“ Ponas Gamsė jau buvo iškvietęs greitąją pagalbą, ji atvyko už kelių minučių. Ponia Bandera spėjo, kad vyrą ištiko insultas. Ji paskambino į jo darbovietę Cepelino gatvėje ir pranešė kolegoms, kad

įvyko nelaimė: vyras nukrito nuo laiptų ir jam reikia medikų pagalbos. Savaime suprantama, ji buvo ištikta šoko. Vyras, atsiliepęs jai paskambinus, po kelių dienų prisiminė, kad „ji kalbėjo nerišliai. Supratau tik kad kažkas nukrito, kažkas guli ant laiptų". Jis pažadėjo iš karto atvažiuoti. Ponia Bandera palydėjo vyrą į ligoninę Ligoninės gatvėje, vos už kelių minučių kelio nuo namų.[1]

Stepano Banderos kolegos iš Cepelino gatvės atvyko greitajai pagalbai jau išvažiavus. Jiems pavyko pasišnekėti su Banderos paaugle dukra, ji pasakė, kad tėvą tikriausiai ištiko insultas. Jie norėjo sužinoti daugiau, todėl dar pasišnekėjo su Gamsėmis. Ant grindų prie įėjimo ir prie lifto buvo matyti kraujo. Jie taip pat pastebėjo krepšį pomidorų, kuriuos Bandera nešėsi, kai buvo apnuodytas. Jį, prieš nukrisdamas, Bandera, regis, rūpestingai pastatė ant grindų. Vos tik išvažiavo smarkiai susijaudinę Banderos kolegos, ant laiptų vėl pasirodė ponia Gamsė ir Magdalena Winklmann – su šepečiu, pašluoste ir kibiru vandens. Jos kruopščiai išplovė grindis. Po kelių minučių neliko nė ženklo, kad kažkas atsitiko. Ponas Gamsė išnešė krepšį su pomidorais.[2]

Vėliau paskelbta, kad Stepanas Bandera mirė vežamas į ligoninę. Apžiūrėjęs kūną budintis gydytojas konstatavo, kad pacientas mirė nuo insulto. Galvos sumušimai, kraujavimas iš nosies, burnos ir ausų prasidėjo Banderai nukritus nuo laiptų. Jokių smurto ženklų nesimatė, todėl nebuvo pagrindo ir ką nors įtarti, beliko konstatuoti nelaimingą atsitikimą. Vis dėlto Banderos bendradarbiai, regis, laikėsi kitos nuomonės. Vienas paklausė, gal Banderą galima kaip nors atgaivinti, galbūt kokiomis nors injekcijomis ar deguonimi. Gavęs neigiamą atsakymą, jis toliau klausinėjo, ar gydytojas nemanąs, kad ši nelaimingą atsitikimą primenanti mirtis iš tiesų gali būti nužudymas. Gydytojas tikrai taip nemanė: laiptai yra gana pavojinga vieta, insulto ką tik ištiktai aukai užkliuvus ir parkritus, jie tikrai galėjo lemti mirtį. Banderos kolegoms neliko nieko kita, tik sutikti su mirties liudijimą pasirašiusio gydytojo išvada, kad mirties priežastis yra insultas.[3]

Grįžę į darbovietę, Banderos bendradarbiai pradėjo aiškintis, kas iš tiesų tądien įvyko. Spalio 15-osios rytas Cepelino gatvės 67-uoju numeriu pažymėtame pastate, kur buvo įsikūrę keli slaptos Banderos vadovaujamos organizacijos padaliniai, prasidėjo kaip įprasta. Stepanas Bandera į darbą atvyko maždaug apie aštuntą valandą, lydimas asmens sargybinio